

فتوژورنالیسم چیست؟

■ سید ابوالحسن مختاباد

روزنامه نگار

■ کوبر، کنت. فتوژورنالیسم (جلد اول).

■ ترجمه و تدوین اسماعیل عباسی.

■ تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، ۱۳۸۷.

■ شابک: ۰-۱۵-۹۶۳۴-۹۶۴-۹۷۸

فارسی را پر کردن خلاء نظری و عملی در زمینه فتوژورنالیسم عنوان کرده‌اند، تا راهنمایی باشد برای عکاسان ایرانی که بتوانند با درکی عمیق‌تر عکاسی کنند. با توجه به حادثه خیز بودن ایران و این که مرکز توجه رسانه‌های جهان است، توجه عکاسان ایرانی به تجربه‌های جهانی فتوژورنالیسم، می‌تواند بستری را برای رشد و رونق بهتر این شاخه مهم روزنامه‌نگاری فراهم سازد.

بر اساس گفته معروف که تشمت نظری، پراکندگی عملی را هم به‌همراه دارد، می‌توان سخن مترجم را تأیید کرد که نبود شرح درس مطلوب و دقیق، تدریس این درس را به سلیقه مدرسان و انبساط و نتیجه عملی آن، پراکندگی کارهای جزئی و غیر اثربخش در این زمینه شده است. غیر اثر بخش از این منظر که تا کنون کمتر عکاس ایرانی، تجربه‌های عکاسی خود را با زبان تئوریک در آمیخته و در قالب کتابی منتشر کرده است. عکاسان خبری ما حتی خاطرات خود از برخی رخدادهای مهم را نیز کتاب نکرده‌اند و تنها برخی روزنامه‌ها نکاتی را از مهمترین عکس‌های خبری خود بازگفته‌اند. آنچه امروز از عکاسان شناخته‌شده کشور به صورت کتاب موجود است، بیشتر عکس‌هایی است که تنها مقدمه‌ای کوتاه در ابتدای کتاب با خود دارد و بقیه اثر تصویر محض است و بس. درحالی‌که ما در ایران عکاسان باتجربه و در ترازهای جهانی حوزه فتوژورنالیسم داشته و داریم که می‌توانند تجربه‌های خویش را قلمی کنند و از جزئیات

«فتوژورنالیسم» آن گونه که در شناسنامه کتاب آمده، کتابی دو جلدی است، که جلد نخست آن اواخر سال ۱۳۸۷ به‌بازار عرضه شده است. کتاب با وجود جذابیت برای عموم مردم، در واقع اثری تخصصی است و هدف آن هم آموزش عکاسان خبری، همراه با تصاویر فراوان و تأثیرگذار از مهمترین رخدادهای خبری جهان است. به‌نظر می‌رسد مترجم و ناشر نیز با همین اندیشه، برگردان فارسی اثر را تولید کرده‌اند. مترجم که خود از چهره‌های باتجربه و صاحب‌نظر در زمینه عکاسی خبری است، در پیشگفتار به‌خوبی دلیل انتخاب اثر را برای ترجمه تشریح کرده است. «با گذشت هشت دهه از آغاز آموزش روزنامه‌نگاری در ایران و پنج دهه از آموزش دانشگاهی این رشته و سه دهه از راه‌اندازی رشته عکاسی و تدریس درسی با عنوان عکاسی خبری و نیز فزونی گرفتن شمار روزنامه‌ها و عکاسان مطبوعات، متأسفانه در زمینه فتوژورنالیسم، کتابی تخصصی و روزآمد در اختیار دانشجویان، اصحاب مطبوعات و علاقه‌مندان این رشته وجود ندارد» (ص ۸). پیش از این و در سال‌های ابتدایی دهه هفتاد، کتابی از همین نویسنده (کنت کوپر) با عنوان عکاسی برای مطبوعات از سوی انتشارات برگ به بازار عرضه شده بود که به‌نظر می‌رسد آن اثر هم، چندان جدی گرفته نشد.

در هر حال مترجم و ناشر دلیل اصلی انتخاب کتاب که بر اساس ویراست نهایی آن (چاپ ششم، ۲۰۰۸) برای برگردان به

دقیق‌تر عکس‌های معروف خود بنویسند. کتاب فتوژورنالسیسم از این منظر می‌تواند مدل بسیار خوبی برای عکاسان خبری ایرانی باشد تا آن را دستمایه نگارش تجربه‌های خود نمایند.

جلد نخست کتاب در ۱۳ فصل تدوین شده است. چپ‌نویس مطالب و عکس در کتاب به‌گونه‌ای تدوین و تنظیم شده‌است تا خواننده همراه با درک مباحث نظری که بسیار خلاصه و تلگرافی است، به‌صورت عملی و تصویری با مفاهیمی چون مأموریت، خبرهای ناگهانی، خبرهای عمومی، عکس‌گیر، پرتره، ورزش، ویرایش عکس، طرح مشکلات، داستان تصویری، تصویرسازی، اصول اخلاقی، قانون، و تاریخچه این شاخه آشنا می‌شود.

کتاب، اثری درسی است و به‌دلیل آمیخته شدن با تصاویر خبرت‌انگیز خبری، جذابیت‌های بصری فراوانی برای عموم مخاطبان دارد، اما بیش از همه می‌تواند مورد استفاده عکاسان خبری و دانشجویان این رشته قرار گیرد و سبب می‌شود تا با خواندن این مطالب با بینشی فراتر از آنچه که امروزه دارند به کار خبری عکاسی بپردازند.

برای نمونه در همان بخش اول کتاب (مأموریت)، نویسنده به عکاس خبری این آگاهی را می‌دهد که چگونه و از چه طریقی از تازه‌ترین رخدادهای خبری مطلع شود و به‌ویژه پیشنهاد می‌کند که رادیویی کوچک به‌همراه داشته باشد تا زودتر از بقیه از رخدادهای مطلع شود و همچنین او را با رادیو اسکندر (رادیویی که روی موج‌هایی خاص تنظیم شده و پیام‌های دست‌اندرکاران پلیس شهر را انعکاس می‌دهند و خبر رخدادهایی چون آتش‌سوزی، جنگ خیابانی، یا ... در هر نقطه از شهر در آن انعکاس می‌یابد) آشنا می‌سازد؛ و یا در بخش پنجم کتاب که به پرتره و عکس‌چهره اختصاص دارد، وی با بهره‌گیری از تجربه‌های برخی از عکاسان شاخص پرتره، توصیه‌هایی به عکاسان می‌کند تا به آنها بیاموزد که چگونه می‌توانند عکس پرتره خوب و مطابق استانداردهای عکاسی بگیرند.

رمز موفقیت کتاب را نیز باید در همین امر جست‌وجو کرد، به‌این معنا که نویسنده با در هم تنیدن تجربه‌های عملی عکاسان شناخته شده و آوردن کدهای دقیق و مستند به همراه عکس‌هایی مرتبط با موضوع، سعی کرده تا به خواننده درک و دریافتی همزمان از کار عملی عکاسی و نظریه‌های مرتبط ارائه کند. این شیوه البته سخت و طاقت‌فرساست و نشان از تلاش و پشتکار بالای مؤلف کتاب دارد، که با تک‌تک عکاسان گفت‌وگو کرده و از آنها اجازه چاپ عکسشان در کتاب را گرفته و همچنین نکات نظری کار را هم در جای مورد نظر قرار داده است.

ارائه تکنیک‌های هر بخش کار از جمله دیگر ویژگی‌های کتاب «فتو ژورنالسیسم» به شمار می‌رود. برای نمونه در همین بخش پرتره وی به عکاس توصیه می‌کند که چگونه از سایه و روشن‌ها در کار بهره بگیرد و نورپردازی چهره را با چه مکانیسمی سر و سامان دهد.

از جمله بخش‌های مهم و تأثیرگذار کتاب بخش «طرح مشکلات» است که مؤلف عکاس خبری را در جایگاه یک خبرنگار مهم از دردها و آلام مردم مطرح می‌کند و می‌نویسد: «لوییس هان (عکاس) مخفیانه وارد کارخانه‌های آمریکا شد تا بهره‌کشی از کودکان خردسال را در کارخانه‌ها به تصویر بکشد و یا کارول گازی با حضور

چندین هفته‌ای در هائیتی، سودان و سومالی توانست عکس‌هایی حیرت‌انگیز از نحوه استثمار کودکان این کشورها تهیه و برای رسانه مطبوعش (واشنگتن پست) ارسال کند» (ص ۱۹۲ و ۱۹۳).

لحن به‌کار رفته برای عمده مطالب توصیه‌ای است به‌این معنا که مؤلف، خواننده یا عکاس را در مقام یک شاگرد یا هنرآموز نشانده و در هر بخش توصیه‌هایی دقیق و کاربردی را با وی در میان گذاشته است. برای نمونه در بخش اصول اخلاقی، آنجا که مؤلف عکاسان را از صحنه‌سازی برحذر می‌دارد آورده است: «نویسنده (کوپر) یکی از دبیران معروف عکس و از کارکنسته‌های فتوژورنالسیسم را دیده است که پیش از عکاسی می‌خواست بطری کوکاکولا را از صحنه عکاسی بردارد. هر چند برداشت بطری نوشابه کار با اهمیتی نیست، اما این ماجرا پرسش اخلاقی مهمی را مطرح می‌کند: چه موقعی عکاس می‌تواند صحنه را تغییر دهد، بی‌آنکه به پیام و حقیقت‌گویی لطمه بخورد؟ چه موقعی این نوع دخالت به صحنه‌سازی تبدیل می‌شود؟ اگر تغییر اندک مجاز باشد، این «اندک» چه وقتی «زیادی» تلقی می‌شود؟» (ص ۲۷۲).

این تجربه‌ها به همراه آدرس دقیق عکس‌ها و همراه با شرح هر عکس، از دقت نظر مؤلف و البته مترجم کتاب خبر می‌دهد. به تحقیق می‌توان گفت در کمتر صفحه‌ای است که یک یا دو عکس ننشسته باشد و ارجاعات درون و بیرون متنی دقیق به عکس هم صورت نگرفته باشد.

به‌نظر می‌رسد مترجم محترم علاوه بر ترجمه روان و قابل فهمی که از کتاب ارائه داده است، در تدوین و تنظیم و چپ‌نویس عکس‌ها زحمت فراوانی را کشیده است و این که در عنوان کتاب هم، نام تدوین‌کننده علاوه بر نام مترجم برای ایشان آمده است، از چنین تلاشی حکایت دارد.

کتاب با وجود نوع کاغذ به‌کار رفته (کاغذ گلاسه)، از قیمت بسیار مناسب و ارزانتری برخوردار است، اما به‌نظر می‌رسد، اگر در قطع کتاب تجدید نظر می‌شد، برای استفاده مناسب‌تر بود. در واقع کتاب، اثری کاربردی است و با توجه به‌محتوای غنی آن، بایستی به‌گونه‌ای منتشر می‌شد که به‌راحتی قابل حمل می‌بود. البته احتمال دارد مترجم و ناشر برای جلوگیری از افت کیفیت نخواستند ابعاد عکس را کوچک‌تر کنند و در وضعیت عادی‌اش منتشر کرده‌اند. بررسی کتاب نشان می‌دهد امکان انتشار همین کتاب با عکس‌های موجود در آن و البته با صفحات بیشتر، و بر روی کاغذ براق سبک‌تر و در قطع پالتویی بزرگ وجود دارد که ضمن حفظ کیفیت چاپ عکس‌ها، قابلیت حمل آسان آن را برای کاربران افزایش می‌دهد.

انتخاب و ترجمه این کتاب که به‌اعتقاد برخی از شاخص‌ترین چهره‌های فتوژورنالسیسم و استادان نامدار حوزه ارتباطات که بخشی از این گفته‌ها به ابتکار مترجم و ناشر در پشت کتاب آمده‌است اثری کاربردی و منحصر به فرد در زمینه فتوژورنالسیسم است، می‌تواند گام مهمی برای ارتقای دانش نظری روزنامه‌نگاران و علاقه‌مندان به دانش روزنامه‌نگاری و به‌خصوص عکاسان خبری باشد. امید است که جلد دوم این اثر هم در زمان مناسب، در اختیار جامعه علاقه‌مند این کتاب قرار گیرد.